Poglavje 2

Varnost v podatkovnih bazah (predvsem relacijskih)

Trije vidiki varnosti v SUPB

Varnost spada na področje **fizičnega** načrtovanja podatkovnih baz

1. Transakcijska varnost
   - cilj: omogočanje sočasnega dela **več** uporabnikov nad **istimi** podatki
   - definicija transakcije, močna konsistentnost in ACID transakcijski model
   - implementacija ACID v relacijskih SUPB

2. Dostopna varnost
   - kdo sme dostopati do podatkovne baze
   - kdo sme kaj delati s katerimi podatki

3. Podatkovna varnost
   - celovita skrb za varnost podatkov v podatkovni bazi
   - obnavljanje PB

Transakcijska varnost v SUPB

- Splošna definicija transakcije
- Lastnosti transakcij (ACID model močne konsistentnosti)
- Gradniki SUPB povezani z nadzorom sočasnosti ter obnovljivostjo podatkov
- Transakcije in SQL

Transakcija - opredelitev oz. definicija

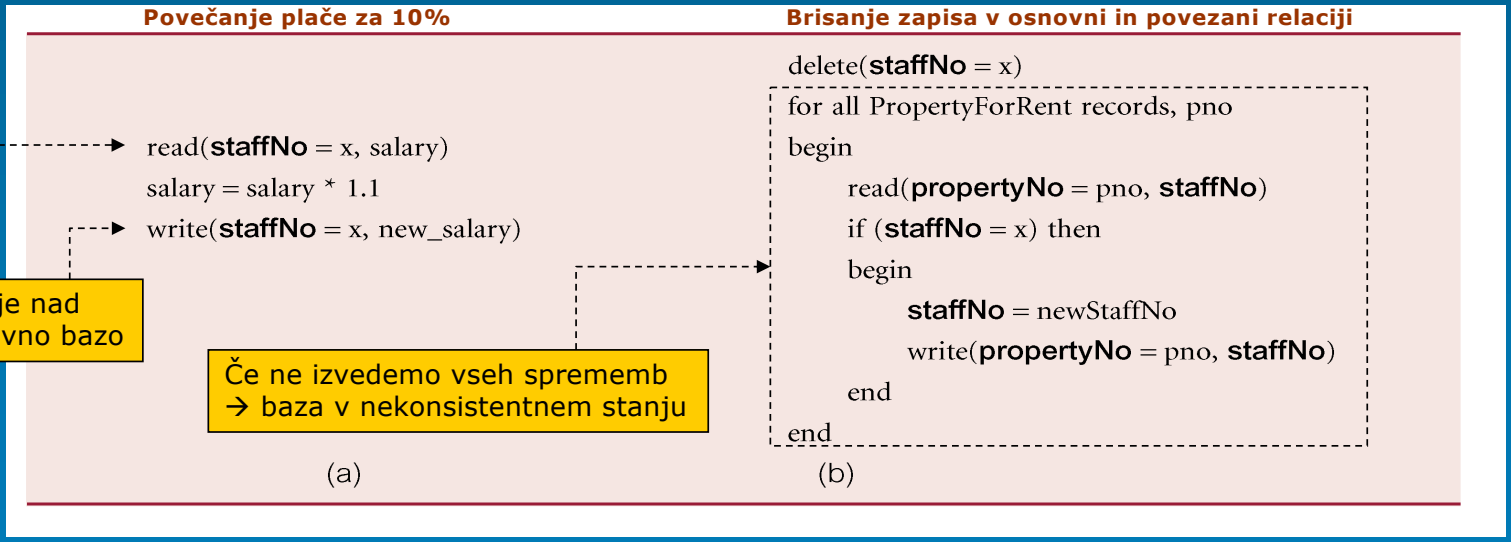
- Transakcija je operacija ali **niz operacij**, ki berejo ali pišejo v podatkovno bazo in so izvedene s strani enega uporabnika oziroma uporabniškega programa.
- Razvijalec določi, katere operacije tvorijo transakcijo (primer: bančni prenos sredstev med računi)
- Transakcija je logična enota dela – lahko je cel program ali samostojen ukaz (npr. INSERT ali UPDATE)
- Izvedba uporabniškega programa je s stališča podatkovne baze vidna kot ena ali več transakcij.

Opredelitev transakcije…

- Primeri transakcij

Staff(staffNo, fName, lName, position, sex, DOB, salary, branchNo)

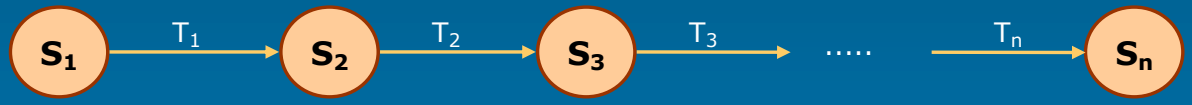
PropertyForRent(propertyNo, street, city, postcode, type, rooms, rent, ownerNo, staffNo, branchNo)

Opredelitev transakcije…

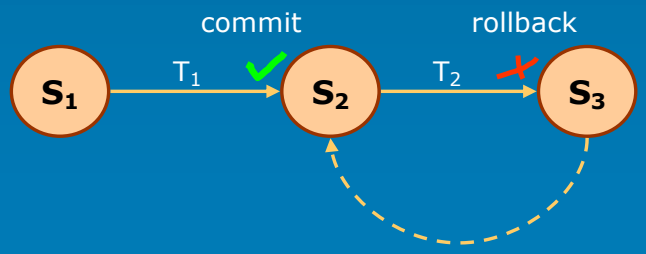
S_i; i=1 .. n ≈ konsistentna ali skladna stanja v podatkovni bazi

Med izvajanjem transakcije je lahko stanje v bazi neskladno!

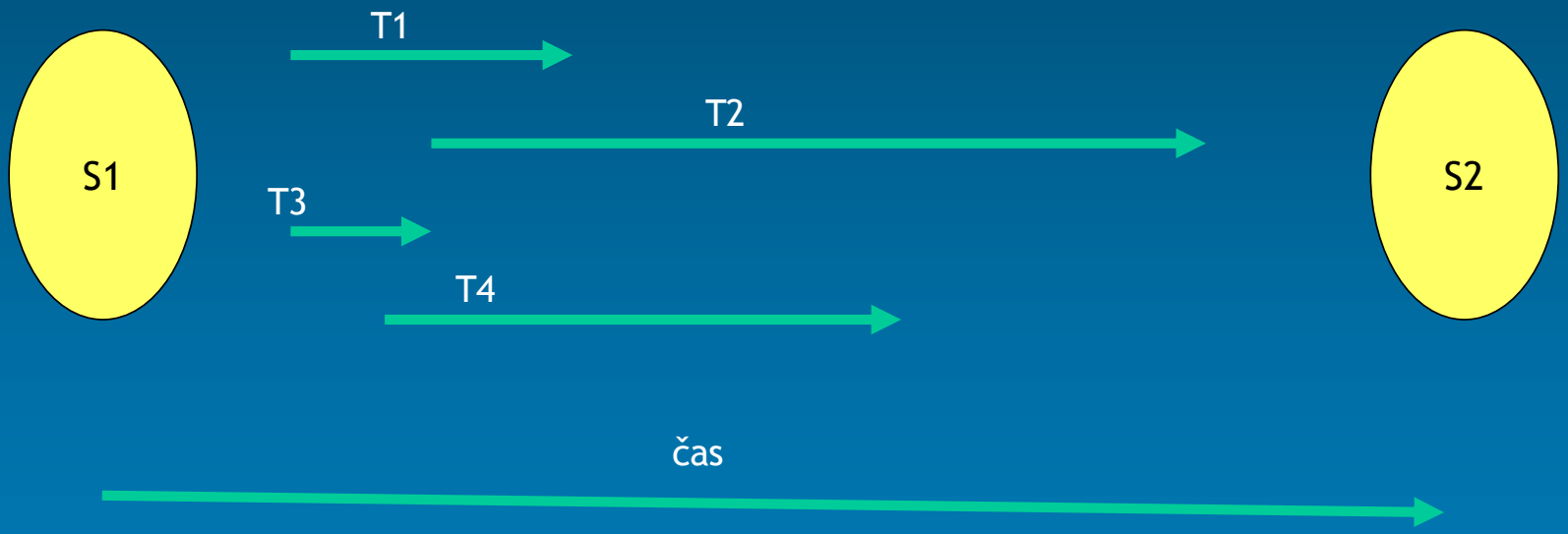

Opredelitev transakcije…

- Transakcija se lahko zaključi na dva načina:
  - Uspešno ali
  - Neuspešno
- Če končana uspešno, jo potrdimo (commit), sicer razveljavimo (abort, rollback).
- Ob neuspešnem zaključku se mora podatkovna baza "vrniti" v zadnje skladno stanje pred začetkom transakcije.

Realna situacija - več sočasnih transakcij

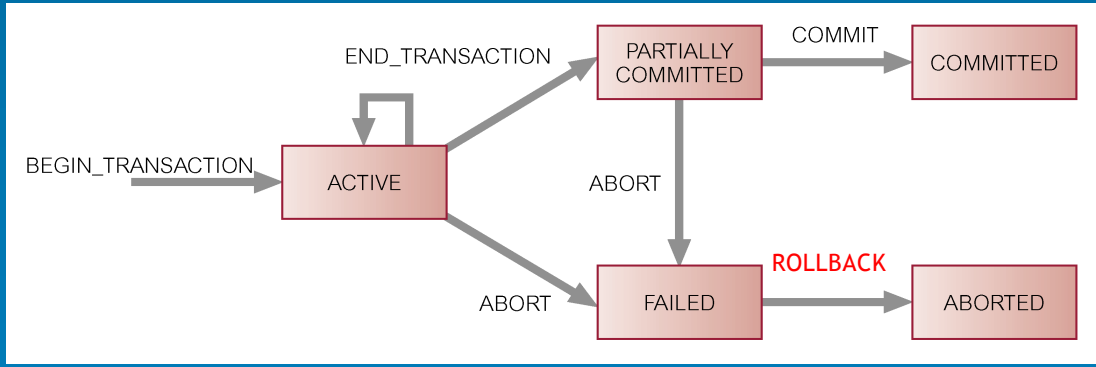

Opredelitev transakcije…

- Enkrat potrjene transakcije ni več moč razveljaviti.
  - Če smo s potrditvijo naredili napako, moramo za povrnitev v prejšnje stanje izvesti novo transakcijo, ki ima obraten učinek nad podatki v podatkovni bazi.
- Razveljavljene transakcije lahko ponovno poženemo (implicitno - v teoriji ali eksplicitno – v praksi).
- Enkrat zavrnjena transakcija je drugič lahko zaključena uspešno (odvisno od razloga za njeno prvotno neuspešnost).

Opredelitev transakcije

- SUPB se ne zaveda, kako so operacije logično grupirane. Uporabljamo eksplicitne ukaze, ki to povedo:
  - Po ISO SQL standardu uporabljamo ukaz BEGIN TRANSACTION za začetek in COMMIT ali ROLLBACK za potrditev ali razveljavitev transakcije.
  - Če konstruktov za začetek in zaključek transakcije ne uporabimo, SUPB privzeto obravnava cel uporabniški program kot eno transakcijo. Če se uspešno zaključi, izda implicitni COMMIT, sicer ROLLBACK.

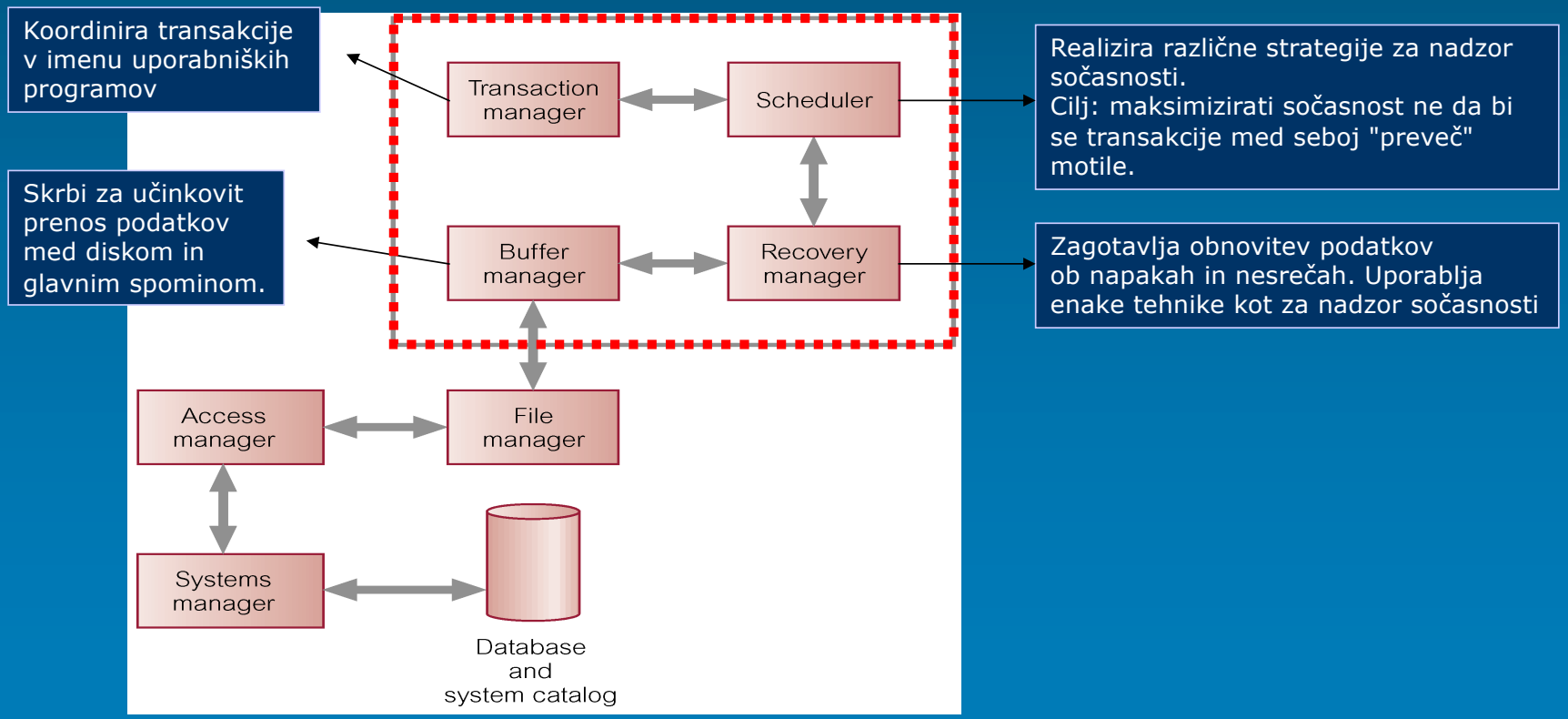
Lastnosti transakcij (ACID*)

- Vsaka transakcija naj bi zadoščala štirim osnovnim lastnostim:
  - Atomarnost: transakcija predstavlja atomaren sklop operacij. Ali se izvede vse ali nič. Atomarnost mora **zagotavljati SUPB**.
  - Konsistentnost: transakcija je sklop operacij, ki podatkovno bazo privede iz enega konsistentnega stanja v drugo. Zagotavljanje konsistentnosti je **naloga SUPB** (zagotavlja, da omejitve nad podatki niso kršene…) in programerjev (preprečuje vsebina neskladnosti).
  - Izolacija: transakcije se izvajajo neodvisno ena od druge → delni rezultati transakcije ne smejo biti vidni drugim transakcijam. Za izolacijo **skrbi SUPB**.
  - Trajnost: učinek potrjene transakcije je trajen – če želimo njen učinek razveljaviti, moramo to narediti z novo transakcijo, ki z obratnimi operacijami podatkovno bazo privede v prvotno stanje. Zagotavljanje trajnosti je **naloga SUPB**.

*__ACID__ – __A__tomicity, __C__onsistency, __I__solation and __D__urability

Obvladovanje transakcij – arhitektura

- Komponente SUPB za obvladovanje transakcij, nadzor sočasnosti in obnovitev podatkov:

Zakaj sočasnost?...

- Eden od ciljev in prednosti PB je možnost sočasnega dostopa s strani več uporabnikov do skupnih podatkov.

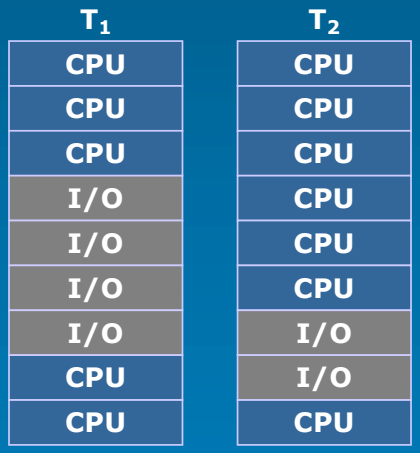
- Če vsi uporabniki podatke le berejo – nadzor sočasnosti trivialen;
- Če več uporabnikov sočasno dostopa do podatkov in vsaj eden podatke tudi zapisuje – možni konflikti, ki privedejo do *nekonsistentnosti* podatkov.

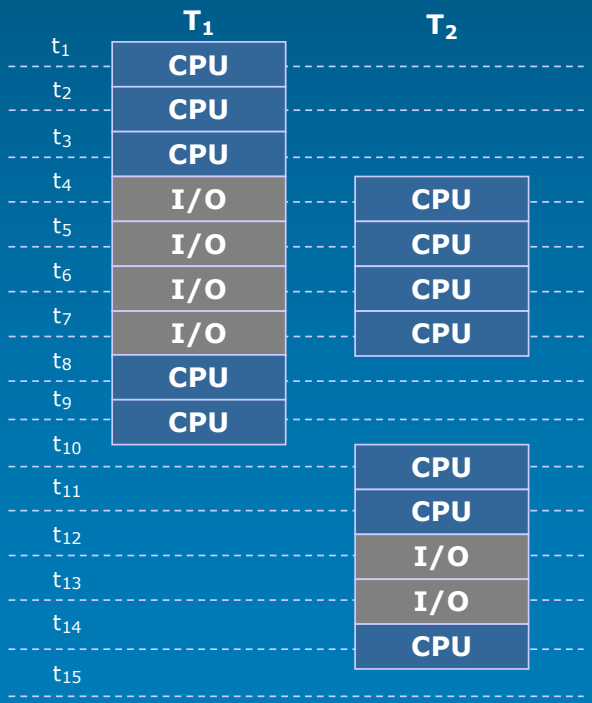
Zakaj sočasnost?

- Izraba časa med I/O operacijami
- Abstrakcija: transakcije na enem jedru
- Prepletanje operacij dveh transakcij

V resnici je prepletanja operacij lahko še bistveno več:

- Več procesov ali niti, ki tečejo "istočasno" (na enem jedru)
- Več procesorskih jeder istočasno

Problemi v zvezi z nadzorom sočasnosti in konsistentnosti

- V *centraliziranem* SUPB zaradi sočasnosti dostopa različni problemi:
  - Izgubljene spremembe (lost update): uspešno izveden UPDATE se razveljavi ali prepiše zaradi istočasno izvajane operacije s strani drugega uporabnika.
  - Uporaba nepotrjenih podatkov (dirty read): transakciji je dovoljen vpogled v podatke druge transakcije, še preden je ta potrjena.
  - Neponovljivo branje (neskladnost analize) (non-repeatable read): transakcija prebere več vrednosti iz podatkovne baze. Nekatere izmed njih se v (po navadi daljšem) času izvajanja transakcije zaradi operacij neke druge transakcije spremenijo.
  - Branje fantomskih vrstic (phantom read): transakcija dvakrat izvede poizvedbo in dobi drugič različen rezultat – dodatne, fantomske vrstice, zaradi uspešne operacije neke druge transakcije
- *Decentralizirani* (porazdeljeni) SUPB pa imajo še dodatne probleme (latenca, particioniranje, replikacija in sinhronizacija, ...) - CAP

Izgubljene spremembe (lost update)

- Primer:
  - T_1 dvig 10 € iz TRR, na katerem je začetno stanje 100 €.
    - T_2 depozit 100 € na isti TRR.
    - Po zaporedju T_1, T_2 končno stanje enako 190 €.
- Kaj je tu problem?

Time	T_1	T_2	$\mathbf{bal_x}$
t_1		begin_transaction	100
t_2	begin_transaction	read($\mathbf{bal_x}$)	100
t_3	read($\mathbf{bal_x}$)	$\mathbf{bal_x} = \mathbf{bal_x} + 100$	100
t_4	$\mathbf{bal_x} = \mathbf{bal_x} - 10$	write($\mathbf{bal_x}$)	200
t_5	write($\mathbf{bal_x}$)	commit	90
t_6	commit		90

Uporaba nepotrjenih podatkov (dirty read)

- Primer:
  - T_3 dvig 10 € iz TRR.
  - T_4 depozit 100 € na isti TRR.
  - Po zaporedju T_3, T_4 končno stanje enako 190 €. Če je T_4 preklicana, je pravilno končno stanje 90 €.

Time	T_3	T_4	bal_x
t_1		begin_transaction	100
t_2		read(bal_x)	100
t_3		$bal_x = bal_x + 100$	100
t_4	begin_transaction	write(bal_x)	200
t_5	read(bal_x)	⋮	200
t_6	$bal_x = bal_x - 10$	rollback	100
t_7	write(bal_x)		190
t_8	commit		190

Neponovljivo branje (non-repeatable read)

- Dvakrat izvedemo isti SELECT, dobimo različne vrednosti (UPDATE)
- Vrednost že prebranega podatka se na disku spremeni (UPDATE)
  - Začetno stanje: bal_x=100 €, bal_y=50 €, bal_z=25 €; seštevek je 175 €
  - T_5 prenos 10 € iz TRR_x na TRR_z.
  - T_6 izračun skupnega stanja na računih TRR_x, TRR_y in TRR_z.

Time	T_5	T_6	bal_x	bal_y	bal_z	sum
t_1		begin_transaction	100	50	25	
t_2	begin_transaction	sum = 0	100	50	25	0
t_3	read(bal_x)	read(bal_x)	100	50	25	0
t_4	$bal_x = bal_x - 10$	sum = sum + bal_x	100	50	25	100
t_5	write(bal_x)	read(bal_y)	90	50	25	100
t_6	read(bal_z)	sum = sum + bal_y	90	50	25	150
t_7	$bal_z = bal_z + 10$		90	50	25	150
t_8	write(bal_z)		90	50	35	150
t_9	commit	read(bal_z)	90	50	35	150
t_{10}		sum = sum + bal_z	90	50	35	185
t_{11}		commit	90	50	35	185

Fantomsko branje (phantom read)

- Konceptualno podobno kot neponovljivo branje
- Dvakratno izvajanje iste poizvedbe znotraj transakcije
  - Lahko se pojavijo **nove vrstice**, ki izpolnjujejo pogoje za vključitev v rezultat, a jih ob prvi izvedbi ni bilo (posledica ukaza INSERT)
  - Lahko se izbrišejo **stare vrstice**, ki so izpolnjujevale pogoje za vključitev v rezultat, a jih ob drugi izvedbi ni več (posledica ukaza DELETE)
- Razlika med fantomskimi vrsticami in neponovljivim branjem: pri slednjem se med izvedbo spremenijo vrednosti v **že prebranih vrsticah** (posledica ukaza UPDATE)

Transakcije v SQL

- SQL vsebuje mehanizme za uporabo in (delno) nadzor upravljanja s transakcijami
- **Kako** uporabljamo SQL mehanizme za podporo transakcijam
  - Začetek in konec transakcije
  - Stopnje izolacije
  - Dodatki ukazom
  - Preverjanje omejitev

Transakcije v SQL

- Standardni ISO SQL definira transakcijski model z ukazoma COMMIT in ROLLBACK
  - Transakcija se začne na začetku programa ali neposredno za COMMIT/ROLLBACK
- Razširitve z vpeljavo dodatnih parametrov izvajanja:
  - PostgreSQL, MySQL: START TRANSACTION
  - Microsoft Transact-SQL: BEGIN TRANSACTION
  - Oracle: nima tega ukaza
  - START/BEGIN TRANSACTION implicitno izvede COMMIT predhodne transakcije
- Transakcija je logična enota dela z enim ali več SQL ukazi.
  S stališča zagotavljanja skladnega stanja je atomarna.
- Spremembe, ki so narejene znotraj poteka transakcije, niso vidne navzven drugim transakcijam, dokler transakcija ni končana (izolacija).

Transakcije v SQL

- Transakcija se lahko zaključi na enega od štirih načinov:
  - Transakcija se uspešno zaključi s COMMIT; spremembe so permanentne.
  - Transakcija se prekine z ROLLBACK; spremembe, narejene s transakcijo, se razveljavijo.
  - Program, znotraj katerega se izvaja transakcija, se uspešno konča in zaključi sejo (session). Transakcija je potrjena implicitno (brez eksplicitnega COMMIT).
  - Program, znotraj katerega se izvaja transakcija, se ne konča uspešno. Transakcija se implicitno razveljavi (brez eksplicitnega ROLLBACK).

Transakcije v SQL

- Nova transakcija se začne z novim SQL stavkom, ki transakcijo začne (prvi stavek, za BEGIN/START TRANSACTION, za COMMIT ali ROLLBACK).
- SQL transakcij po standardu ne moremo gnezditi.
- Transakcijske nastavitve upravljamo s pomočjo ukaza SET TRANSACTION

```
SET TRANSACTION [READ ONLY | READ WRITE] |
    [ISOLATION LEVEL
          READ UNCOMMITTED    | READ COMMITTED |
          REPEATABLE READ     | SERIALIZABLE    ]
```

Transakcije v SQL

- READ ONLY – pove, da transakcija vključuje samo operacije, ki iz baze berejo.
  - SUPB bo dovolil INSERT, UPDATE in DELETE samo nad začasnimi tabelami.
- ISOLATION LEVEL – pove stopnjo interakcije, ki jo SUPB dovoli med to in drugimi transakcijami.

- Ukaz velja za naslednjo transakcijo (MySQL) ali za tekočo transakcijo (PostgreSQL, Oracle) neposredno ob začetku

Nastavljanje lastnosti za več kot eno transakcijo

- Različno od sistema do sistema, ni po ISO SQL standardu
- Oracle (za tekočo sejo):
  ALTER SESSION SET TRANSACTION …
- MySQL (za tekočo sejo ali globalno z ustreznimi pravicami):
  SET [GLOBAL | SESSION] TRANSACTION …
- PostgreSQL:
  SET SESSION CHARACTERISTICS AS TRANSACTION …
  - Nadaljnja sintaksa je enaka kot pri SET TRANSACTION …
- V aplikaciji nam lahko pomaga knjižnica (npr. pri SQLAlchemy lahko pri `create_engine` navedemo parameter `isolation_level`)

Transakcije v SQL

- Učinek SET TRANSACTION ISOLATION LEVEL

	Branje neobsto-ječega podatka	**Neponovlji-vo branje**	**Fantomsko branje**	**Izgubljeno ažuriranje**
Read Uncommitted	Da	Da	Da	Da (eno/dvodelni update)
Read Committed	Ne	Da	Da	Da (eno/dvodelni update)
Repeatable Read	Ne	Ne	Da	Ne
Serializable	Ne	Ne	Ne	Ne

- Različne stopnje izolacije izbiramo zaradi različnega obsega želene sočasnosti (kompromis)

Takojšnje in zapoznele omejitve...

- Včasih želimo, da se omejitve ne bi upoštevale takoj, po vsakem SQL stavku, temveč ob zaključku transakcije.
- Omejitve lahko definiramo kot
  - INITIALLY IMMEDIATE – ob začetku transakcije;
  - INITIALLY DEFERRED – ob zaključku transakcije.
- Če izberemo INITIALLY IMMEDIATE (privzeta možnost), lahko določimo tudi, ali je zakasnitev moč določiti kasneje. Uporabimo [NOT] DEFERRABLE.

Takojšnje in zapoznele omejitve

- Način upoštevanja omejitev za trenutno transakcijo nastavimo z ukazom SET CONSTRAINTS.
- Zakaj? Ker smo znotraj transakcije krajši čas lahko v nekonsistentnem stanju (ni problema zaradi **A**CID)

```
SET CONSTRAINTS
    {ALL | constraintName [, . . . ]}
    {DEFERRED | IMMEDIATE}
```

Transakcijski dodatki k SELECT stavku

- Pomagamo upravljalcu transakcij da pisalno ali bralno zaklene prebrani podatek, ne glede na nivo izolacije

- SELECT ... FOR UPDATE; -- na koncu SELECT stavka
  vse prebrane vrstice zaklene pisalno (ekskluzivno)
- SELECT ... LOCK IN SHARE MODE; -- na koncu SELECT
  vse prebrane vrstice zaklene bralno (deljeno)

- tovrstno zaklepanje **ni** odvisno od ISOLATION LEVEL, upoštevanje teh zaklepanj s strani drugih transakcij pa **je**

Serializacija in obnovljivost…

- Če transakcije izvajamo zaporedno, se izognemo vsem problemom. Problem: nizka učinkovitost.
- Vzporedno (nezaporedno) izvajanje: problem so interakcije s podatki (read/write).
- Kako v največji meri uporabiti vzporednost izvajanja?

Nekaj definicij

- Serializacija:
  - način, kako identificirati načine izvedbe transakcij, ki zagotovijo ohranitev skladnosti in celovitosti podatkov.

Serializacija in obnovljivost…

- Urnik
  - Zaporedje operacij iz množice sočasnih transakcij, ki ohranja vrstni red operacij posameznih transakcij.
- Zaporedni urnik
  - Urnik, v katerem so operacije posameznih transakcij izvedene zaporedoma, brez prepletanja z operacijami iz drugih transakcij.
- Nezaporedni urnik
  - Urnik, v katerem se operacije ene transakcija prepletajo z operacijami iz drugih transakcij.

Serializacija in obnovljivost…

- Namen serializacije:
  - Najti nezaporedne urnike, ki omogočajo vzporedno izvajanje transakcij brez konfliktov. Dajo rezultat, kot če bi transakcije izvedel zaporedno.
- S serializacijo v urnikih spreminjamo vrstni red bralno/pisalnih operacij med transakcijami (ne znotraj ene same).
  - Če dve transakciji bereta isti podatek, nista v konfliktu. Vrstni red nepomemben.
  - Če dve transakciji bereta ali pišeta popolnoma ločene podatke, nista v konfliktu. Vrstni red nepomemben.
  - Če neka transakcija podatek zapiše, druga pa ta isti podatek bere ali piše, je vrstni red pomemben.

Primer

	U_A Nezaporedni urnik		U_B Nezaporedni urnik		U_C Zaporedni urnik	
Time	T_7	T_8	T_7	T_8	T_7	T_8
t_1	begin_transaction		begin_transaction		begin_transaction	
t_2	read(bal_x)		read(bal_x)		read(bal_x)	
t_3	write(bal_x)		write(bal_x)		write(bal_x)	
t_4		begin_transaction		begin_transaction	read(bal_y)	
t_5		read(bal_x)		read(bal_x)	write(bal_y)	
t_6		write(bal_x)	read(bal_y)		commit	
t_7	read(bal_y)			write(bal_x)		begin_transaction
t_8	write(bal_y)		write(bal_y)			read(bal_x)
t_9	commit		commit			write(bal_x)
t_{10}		read(bal_y)		read(bal_y)		read(bal_y)
t_{11}		write(bal_y)		write(bal_y)		write(bal_y)
t_{12}		commit		commit		commit
	(a)		(b)		(c)	

Serializabilnost

- Razpored ukazov transakcij je serializabilen oziroma zaporedniški kadar velja
  - Razpored je **izmeničen**
  - Rezultat izvajanja razporeda vedno ustreza **nekemu zaporednemu razporedu** ukazov

Transakcije, ki jih ni moč serializirati…

- Preverjamo s pomočjo usmerjenega grafa zaporedja

  G = (N, E); N → vozlišča, E → povezave

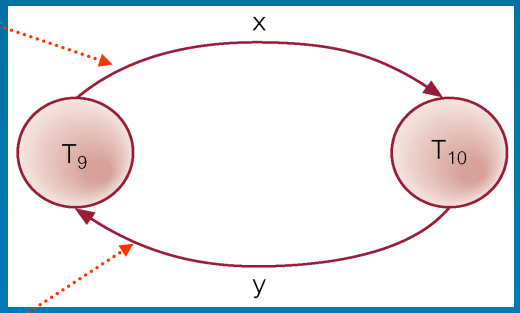
- Gradnja grafa:
  - Kreiraj vozlišče za vsako transakcijo
  - Kreiraj usmerjeno povezavo $T_i \rightarrow T_j$, če T_j bere vrednost, predhodno zapisano s T_i
  - Kreiraj usmerjeno povezavo $T_i \rightarrow T_j$, če T_j piše vrednost, ki je bila predhodno prebrana s T_i (tudi, če je vmes COMMIT)
  - Kreiraj usmerjeno povezavo $T_i \rightarrow T_j$, če T_j piše vrednost, ki je bila predhodno zapisana s T_i (tudi, če je vmes COMMIT)

Če graf vsebuje cikel, potem serializacija urnika ni možna!

Primer

- Imamo naslednjo situacijo:
  - T_9 prenese \$100 iz TRR_x na TRR_y.
  - T_{10} stanje na obeh računih poveča za 10%.
  - Graf zaporedja vsebuje cikel, zato transakcij ni moč serializirati.

Time	T_9	T_{10}
t_1	begin_transaction	
t_2	read(bal_x)	
t_3	$bal_x = bal_x + 100$	
t_4	write(bal_x)	begin_transaction
t_5		read(bal_x)
t_6		$bal_x = bal_x * 1.1$
t_7		write(bal_x)
t_8		read(bal_y)
t_9		$bal_y = bal_y * 1.1$
t_{10}		write(bal_y)
t_{11}	read(bal_y)	commit
t_{12}	$bal_y = bal_y - 100$	
t_{13}	write(bal_y)	
t_{14}	commit	

Vrste serializacij

- Predmet serializacije, ki smo jo obravnavali, so bile konfliktne operacije.
- Serializacija konfliktnih operacij (Conflict Serializibility)
  - zagotavlja, da so konfliktne operacije izvedene tako, kot bi bile v nekem zaporednem urniku.

- Serializacija vpogledov (View serializibility)
  - vsaka transakcija "vidi" enako stanje baze podatkov, kot bi ga videla v zaporednem razporedu.
  - rezultat izvajanja enak rezultatu, ki bi ga dobili s zaporednim izvajanjem transakcij v nekem vrstnem redu
  - posledično: transakcije se ne smejo medsebojno "motiti" pri branju podatkov.
  - bolj restriktivno kot serializacija konfliktnih operacij

Metode nadzora sočasnosti...

- Osnovne metode za nadzor sočasnosti temeljijo na dveh principih:
  - Zaklepanje: zagotavlja, da je sočasno izvajanje enakovredno zaporednemu izvajanju, pri čemer zaporedje ni določeno.
  - Časovno žigosanje: zagotavlja, da je sočasno izvajanje enakovredno zaporednemu izvajanju, pri čemer je zaporedje določeno s časovnimi žigi.

- Dva problema:
  - Čim hitrejše izvajane nadzora (v konstantnem času, ne glede na dolžino transakcije)
  - Potèka izvajanja transakcijskih ukazov ne poznamo vedno vnaprej
    - DA – transakcijski program sestavlja zaporedje ukazov
    - NE – transakcijski program vsebuje ne-konstantne pogojne stavke (odvisne od podatkov)
    - NE – transakcijski program delno teče zunaj SUPB (npr. Python-SQL)

Metode nadzora sočasnosti

- Pesimistične: v primeru, da bi lahko prišlo do konfliktov, se izvajanje ene ali več transakcij zadrži.

- Optimistične: izhajamo iz predpostavke, da je konfliktov malo, zato dovolimo vzporedno izvajanje
  - Pogosto implementirano kot *nadzor sočasnosti več različic* (Multiversion Concurrency Control, **MVCC**)
  - Vsaka transakcija vzdržuje ločen pogled na podatke (kopijo)
  - Morebitne konflikte preverimo na koncu izvedbe in posodobimo podatke v bazi.

Zaklepanje...

- Zaklepanje je postopek, ki ga uporabljamo za nadzor sočasnega dostopa do podatkov.
  - Ko ena transakcija dostopa do nekega podatka, zaklepanje onemogoči, da bi ga istočasno uporabljale tudi druge, kar bi lahko pripeljalo do napačnih rezultatov.

- Obstaja več načinov izvedbe. Vsem je skupno naslednje:
  - Transakcija mora preden podatek prebere zahtevati deljeno/bralno zaklepanje (shared lock, read lock)
  - Transakcija mora pred pisanjem podatka zahtevati ekskluzivno/pisalno zaklepanje (exclusive lock, write lock).

Zaklepanje...

- Zrnatost zaklepanja:
  - Zaklepanje se lahko nanaša na poljuben del podatkovne baze (od polja do cele podatkovne baze). Imenovali bomo "podatkovna enota".
  - Transakcije enote zaklepajo pred uporabo in jih odklenejo (sprostijo), ko jih več ne potrebujejo.

- Pomen deljenega in ekskluzivnega zaklepanja:
  - Če ima transakcija deljeno zaklepanje nad neko podatkovno enoto, lahko enoto prebere, ne sme pa vanjo pisati.
  - Če ima transakcija ekskluzivno zaklepanje nad neko podatkovno enoto, lahko enoto prebere in vanjo piše.
  - Deljeno zaklepanje nad neko podatkovno enoto ima lahko več transakcij, ekskluzivno pa samo ena.

Kompatibilnost zaklepanja

- T1: ima zaklepanje. T2: skuša pridobiti zaklepanje.
- T1: lahko nadgradi vsa svoja zaklepanja (bralno pisalno), če to ni v neskladju z drugimi transakcijami
- Deljeno ali bralno:
  - Shared lock
  - Read lock
- Ekskluzivno ali pisalno:
  - Exclusive lock
  - Write lock

T1/T2 →	**Deljeno (bralno)**	**Ekskluzivno (pisalno)**
Deljeno (bralno)	DA	NE
Ekskluzivno (pisalno)	NE	NE

Datotečni pogoni in zaklepanje v MySQL (MariaDB)

- Primer: MariaDB/MySQL nudi več različnih tipov datotečne organizacije
  - Aria, MyISAM (samo ročno zaklepanje)
  - MERGE
  - ISAM
  - HEAP
  - **InnoDB** (privzeto, popolna podpora transakcijam)
  - BDB - BerkeleyDB Tables
- Kriteriji izbire: podpora transakcijam, zrnatost zaklepanja vrstice/tabele/zapisi), hitrost, varnost
  - https://www.developer.com/db/article.php/2235521/Pros-and-Cons-of-MySQL-Table-Types.htm
  - https://mariadb.com/kb/en/mariadb/show-engines/
  - http://dev.mysql.com/doc/refman/8.0/en/show-engines.html

Zaklepanje...

- Postopek zaklepanja:
  - Če transakcija želi dostopati do neke podatkovne enote, mora pridobiti deljeno (samo za branje) ali ekskluzivno zaklepanje (za branje in pisanje).
  - Če enota še ni zaklenjena, se transakciji zaklepanje odobri.
  - Če je enota že zaklenjena:
    - če je obstoječe zaklepanje deljeno, se odobri, če je kompatibilno
    - če je obstoječe zaklepanje ekskluzivno, mora transakcija počakati, da se sprosti.
  - Ko transakcija enkrat pridobi zaklepanje, le-to velja, dokler ga ne sprosti. To se lahko zgodi eksplicitno (ko transakcija enote ne potrebuje več) ali implicitno (ob prekinitvi ali potrditvi transakcije).

Nekateri sistemi omogočajo prehajanje iz deljenega v ekskluzivno zaklepanje in obratno.

Zaklepanje...

- Opisan postopek zaklepanja sam po sebi še ne zagotavlja serializacije urnikov

X=(x+100)*1.1
Y=(y*1.1) - 100

Serializacija:
X=(x+100)*1.1
Y=(y-100)*1.1
... ali
X=(x*1.1) + 100
Y=(y*1.1) - 100

Time	T_9	T_{10}
t_1	begin_transaction	
t_2	read(bal_x)	
t_3	$bal_x = bal_x + 100$	
t_4	write(bal_x)	begin_transaction
t_5		read(bal_x)
t_6		$bal_x = bal_x * 1.1$
t_7		write(bal_x)
t_8		read(bal_y)
t_9		$bal_y = bal_y * 1.1$
t_{10}		write(bal_y)
t_{11}	read(bal_y)	commit
t_{12}	$bal_y = bal_y - 100$	
t_{13}	write(bal_y)	
t_{14}	commit	

S = {write_lock(T9, balx), read(T9, balx), write(T9, balx), unlock(T9, balx), write_lock(T10, balx), read(T10, balx), write(T10, balx), unlock(T10, balx), write_lock(T10, baly), read(T10, baly), write(T10, baly), unlock(T10, baly), commit(T10), write_lock(T9, baly), read(T9, baly), write(T9, baly), unlock(T9, baly), commit(T9) }

Dvofazno zaklepanje – 2PL...

- Da zagotovimo serializacijo, moramo upoštevati dodaten protokol, ki natančno definira, kje v transakcijah so postavljena zaklepanja in kje se sprostijo.

- Eden najbolj znanih protokolov je dvofazno zaklepanje (2PL – Two-phase locking).
- Transakcija sledi 2PL protokolu, če se vsa zaklepanja v transakciji izvedejo pred prvim odklepanjem.

Dvofazno zaklepanje – 2PL...

- Po 2PL lahko vsako transakcijo razdelimo na
  - fazo zaseganja: transakcija pridobiva zaklepanja, vendar nobenega ne sprosti
  - fazo sproščanja: transakcija sprošča zaklepanja, vendar ne more več pridobiti novih zaklepanj
- Protokol 2PL zahteva:
  - Transakcija mora pred delom z podatkovno enoto pridobiti zaklepanje
  - Ko enkrat sprosti neko zaklepanje, ne more več pridobiti novega.
  - Če je dovoljeno nadgrajevanje zaklepanja (iz deljenega v ekskluzivno, je to lahko izvedeno le v fazi zaklepanja.

Reševanje izgubljenih sprememb z 2PL

Time	T_1	T_2	bal_x
t_1		begin_transaction	100
t_2	begin_transaction	read(bal_x)	100
t_3	read(bal_x)	$bal_x = bal_x + 100$	100
t_4	$bal_x = bal_x - 10$	write(bal_x)	200
t_5	write(bal_x)	commit	90
t_6	commit		90

Time	T_1	T_2	bal_x
t_1		begin_transaction	100
t_2	begin_transaction	write_lock(bal_x)	100
t_3	write_lock(bal_x)	read(bal_x)	100
t_4	WAIT	$bal_x = bal_x + 100$	100
t_5	WAIT	write(bal_x)	200
t_6	WAIT	commit/unlock(bal_x)	200
t_7	read(bal_x)		200
t_8	$bal_x = bal_x - 10$		200
t_9	write(bal_x)		190
t_{10}	commit/unlock(bal_x)		190

Reševanje nepotrjenih podatkov z 2PL

Time	T_3	T_4	bal_x
t_1		begin_transaction	100
t_2		read(bal_x)	100
t_3		$bal_x = bal_x + 100$	100
t_4	begin_transaction	write(bal_x)	200
t_5	read(bal_x)	⋮	200
t_6	$bal_x = bal_x - 10$	rollback	100
t_7	write(bal_x)		190
t_8	commit		190

Time	T_3	T_4	bal_x
t_1		begin_transaction	100
t_2		write_lock(bal_x)	100
t_3		read(bal_x)	100
t_4	begin_transaction	$bal_x = bal_x + 100$	100
t_5	write_lock(bal_x)	write(bal_x)	200
t_6	WAIT	rollback/unlock(bal_x)	100
t_7	read(bal_x)		100
t_8	$bal_x = bal_x - 10$		100
t_9	write(bal_x)		90
t_{10}	commit/unlock(bal_x)		90

Reševanje nepono

Time	T_5	T_6	bal_x	bal_y	bal_z	sum
t_1		begin_transaction	100	50	25	
t_2	begin_transaction	sum = 0	100	50	25	0
t_3	read(bal_x)	read(bal_x)	100	50	25	0
t_4	$bal_x = bal_x - 10$	sum = sum + bal_x	100	50	25	100
t_5	write(bal_x)	read(bal_y)	90	50	25	100
t_6	read(bal_z)	sum = sum + bal_y	90	50	25	150
t_7	$bal_z = bal_z + 10$		90	50	25	150
t_8	write(bal_z)		90	50	35	150
t_9	commit	read(bal_z)	90	50	35	150
t_{10}		sum = sum + bal_z	90	50	35	185
t_{11}		commit	90	50	35	185

Time	T_5	T_6	bal_x	bal_y	bal_z	sum
t_1		begin_transaction	100	50	25	
t_2	begin_transaction	sum = 0	100	50	25	0
t_3	write_lock(bal_x)		100	50	25	0
t_4	read(bal_x)	read_lock(bal_x)	100	50	25	0
t_5	$bal_x = bal_x - 10$	WAIT	100	50	25	0
t_6	write(bal_x)	WAIT	90	50	25	0
t_7	write_lock(bal_z)	WAIT	90	50	25	0
t_8	read(bal_z)	WAIT	90	50	25	0
t_9	$bal_z = bal_z + 10$	WAIT	90	50	25	0
t_{10}	write(bal_z)	WAIT	90	50	35	0
t_{11}	commit/unlock(bal_x, bal_z)	WAIT	90	50	35	0
t_{12}		read(bal_x)	90	50	35	0
t_{13}		sum = sum + bal_x	90	50	35	90
t_{14}		read_lock(bal_y)	90	50	35	90
t_{15}		read(bal_y)	90	50	35	90
t_{16}		sum = sum + bal_y	90	50	35	140
t_{17}		read_lock(bal_z)	90	50	35	140
t_{18}		read(bal_z)	90	50	35	140
t_{19}		sum = sum + bal_z	90	50	35	175
t_{20}		commit/unlock(bal_x, bal_y, bal_z)	90	50	35	175

Kaskadni preklic…

- Če vse transakcije v urniku sledijo 2PL protokolu, je urnik moč serializirati.
- Pojavijo se lahko težave zaradi nepravilno izvedenih preklicev zaklepanj.
  - Ali lahko preklic zaklepanja neke podatkovne enote naredimo takoj, ko je končana zadnja operacija, ki do te enote dostopa?

Kaskadni preklic...

Time	T_{14}	T_{15}	T_{16}
t_1	begin_transaction		
t_2	write_lock($\mathbf{bal_x}$)		
t_3	read($\mathbf{bal_x}$)		
t_4	read_lock($\mathbf{bal_y}$)		
t_5	read($\mathbf{bal_y}$)		
t_6	$\mathbf{bal_x} = \mathbf{bal_y} + \mathbf{bal_x}$		
t_7	write($\mathbf{bal_x}$)		
t_8	unlock($\mathbf{bal_x}$)	begin_transaction	
t_9	⋮	write_lock($\mathbf{bal_x}$)	
t_{10}	⋮	read($\mathbf{bal_x}$)	
t_{11}	⋮	$\mathbf{bal_x} = \mathbf{bal_x} + 100$	
t_{12}	⋮	write($\mathbf{bal_x}$)	
t_{13}	⋮	unlock($\mathbf{bal_x}$)	
t_{14}	⋮	⋮	
t_{15}	rollback	⋮	
t_{16}		⋮	begin_transaction
t_{17}		⋮	read_lock($\mathbf{bal_x}$)
t_{18}		rollback	⋮
t_{19}			rollback

Kaskadni preklic

- Kaskadni preklici so nezaželeni.
- 2PL, ki onemogoča kaskadne preklice, zahteva, da se sprostitev preklicev izvede šele na koncu transakcije.
  - Rigorozni 2PL (Rigorous 2PL): do konca transakcij zadržujemo vse sprostitve.
  - Striktni 2PL (Strict 2PL): zadržujemo le ekskluzivna zaklepanja.
- Večina DBMS-jev realizira rigorozni ali striktni 2PL.
- Večina primerov bo z rigoroznim 2PL (lažja sledljivost)

Urnike, ki sledijo rigoroznemu 2PL protokolu, je vedno moč serializirati.

Mrtve zanke…

- Mrtva zanka (dead lock): brezizhoden položaj, do katerega pride, ko dve ali več transakcij čakajo ena na drugo, da bodo sprostile zaklepanja.

Time	T_{17}	T_{18}
t_1	begin_transaction	
t_2	write_lock($\mathbf{bal_x}$)	begin_transaction
t_3	read($\mathbf{bal_x}$)	write_lock($\mathbf{bal_y}$)
t_4	$\mathbf{bal_x} = \mathbf{bal_x} - 10$	read($\mathbf{bal_y}$)
t_5	write($\mathbf{bal_x}$)	$\mathbf{bal_y} = \mathbf{bal_y} + 100$
t_6	write_lock($\mathbf{bal_y}$)	write($\mathbf{bal_y}$)
t_7	WAIT	write_lock($\mathbf{bal_x}$)
t_8	WAIT	WAIT
t_9	WAIT	WAIT
t_{10}	⋮	WAIT
t_{11}	⋮	⋮

Mrtve zanke…

- Samo ena možnost, da razbijemo mrtvo zanko: preklic ene ali več transakcij.

- Mrtva zanka oziroma njena detekcija in odprava mora biti za uporabnika transparentna.
  - SUPB sam razveljavi operacije, ki so bile narejene do točke preklica transakcije in transakcijo ponovno starta.

Mrtve zanke…

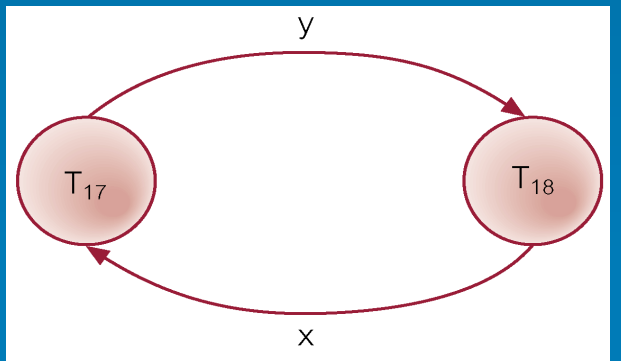
- Tehnike obravnave mrtvih zank:
  - Prekinitev: po poteku določenega časa SUPB transakcijo prekliče in ponovno zažene.
  - Preprečitev: uporabimo časovne žige; dva algoritma:
    - Wait-Die: samo starejše transakcije lahko čakajo na mlajše, sicer je transakcija prekinjena (die) in ponovno pognana z istim časovnim žigom. Sčasoma postane starejša…
    - Wound-Wait: simetrični pristop: samo mlajša transakcija lahko čaka starejšo. Če starejša zahteva zaklepanje, ki ga drži mlajša, se mlajša prekine (wounded).
  - Detekcija in odprava: sestavimo graf WFG (wait-for graph), ki nakazuje odvisnosti med transakcijami in omogoča detekcijo mrtvih zank.

Mrtve zanke…

- WFG je usmerjen graf G = (N, E), kjer N vozlišča, E povezave.
- Postopek risanja WFG:
  - Kreiraj vozlišče za vsako transakcijo
  - Kreiraj direktno povezavo $T_i \rightarrow T_j$, če T_i čaka na zaklepanje podatkovne enote, ki je zaklenjena s strani T_j.
- Pojav mrtve zanke označuje cikel v grafu.
- SUPB gradi graf in periodično preverja obstoj mrtve zanke (iskanje ciklov).

Mrtve zanke...

Time	T_{17}	T_{18}
t_1	begin_transaction	
t_2	write_lock($\mathbf{bal_x}$)	begin_transaction
t_3	read($\mathbf{bal_x}$)	write_lock($\mathbf{bal_y}$)
t_4	$\mathbf{bal_x} = \mathbf{bal_x} - 10$	read($\mathbf{bal_y}$)
t_5	write($\mathbf{bal_x}$)	$\mathbf{bal_y} = \mathbf{bal_y} + 100$
t_6	write_lock($\mathbf{bal_y}$)	write($\mathbf{bal_y}$)
t_7	WAIT	write_lock($\mathbf{bal_x}$)
t_8	WAIT	WAIT
t_9	WAIT	WAIT
t_{10}	⋮	WAIT
t_{11}	⋮	⋮

Mrtve zanke

- Ko je mrtva zanka detektirana, je potrebno eno ali več transakcij prekiniti.
- Pomembno:
  - Izbira transakcije za prekinitev: možni kriteriji: 'starost' transakcije, število sprememb, ki jih je transakcija naredila, število sprememb, ki jih transakcija še mora opraviti.
  - Kolikšen del transakcije preklicati: namesto preklica cele transakcije včasih mrtvo zanko moč rešiti s preklicem le dela transakcije.
  - Izogibanje stalno istim žrtvam: potrebno preprečiti, da ni vedno izbrana ista transakcija. Podobno živi zanki (live lock)

Problem protokola 2PL

- Pesimističen
  - pogosto je čakanje nepotrebno
  - dogosto je preklic transakcij nepotreben (npr. dodatki za preprečevanje nastopa mrtve zanke)
- Posledično
  - SUPB večino časa čaka

- Alternative: optimistični ali boljši protokoli (TS, MVCC)
- Cena: (mnogo) večja poraba prostora, večji režijski stroški

Časovno žigosanje (TS) kot alternativa zaklepanju

- Časovni žig: enolični identifikator, ki ga SUPB dodeli transakciji in pove relativni čas začetka transakcije.
- Časovno žigosanje: protokol nadzora sočasnosti, ki razvrsti transakcije tako, da so prve tiste, ki so starejše.
  - Alternativa zaklepanju pri reševanju sočasnega dostopa
  - Če transakcija želi brati/pisati neko podatkovno enoto, se ji to dovoli, če je bila zadnja sprememba nad to enoto narejena s starejšo transakcijo. Sicer se ponovno zažene z novim žigom.
  - Ni zaklepanj → ni mrtvih zank
  - Ni čakanja → če je transakcija v konfliktu, se ponovno zažene.
- Procesiranje časovnih žigov je za procesorsko mnogo zahtevnejše od upravljanja zaklepanja!

Optimistične tehnike…

- Optimistic Concurrency Control (OCC)
- Optimistične metode za nadzor sočasnosti
  - temeljijo na predpostavki, da je konfliktov malo, zato je vzporedno izvajanje dovoljeno brez kontrole, morebitne konflikte pa preverimo na kocu izvedbe.
  - Ob zaključku transakcije (commit) se preveri morebitne konflikte. Če obstaja konflikt, se transakcija razveljavi.
  - Omogočajo večjo stopnjo sočasnosti (pri predpostavki, da je konfliktov malo)
- Temeljijo na uporabi zasebnega delovnega prostora (kopije) podatkov - *snapshot*.

Optimistične tehnike…

- Protokoli, ki temeljijo na optimističnem pristopu, imajo tipično **tri faze**:
  - Faza branja
  - Faza preverjanja
  - Faza pisanja

Optimistične tehnike…

- Faza branja: traja vse od začetka transakcije do tik pred njeno potrditvijo (commit). Preberejo se vsi podatki, ki jih transakcija potrebuje ter zapišejo v lokalno kopijo podatkov. Vse spremembe se izvajajo nad lokalnimi podatki.
- Faza preverjanja: začne za fazo branja. Preveri se, ali je moč spremembe, ki so vidne lokalno, aplicirati tudi v podatkovno bazo.
  - Za transakcije, ki zgolj berejo, še enkrat preverimo, če so prebrane vrednosti še vedno enake. Če konfliktov ni, sledi potrditev, sicer zavrnitev in preklic, ter ponoven zagon transakcije.
  - Za transakcije, ki podatke spreminjajo, moramo preveriti, če spremembe ohranijo konsistentnost podatkovne baze.
- Faza pisanja: sledi **uspešni** fazi preverjanja in pomeni dokončen zaključek transakcije. Podatki se zapišejo v podatkovno bazo.

Optimistične tehnike

- Izvedba faze preverjanja:
  - Vsaka transakcija T ima dodeljene tri časovne žige: ob začetku – start(T), ob preverjanju – validation(T) in ob zaključku – finish(T).
  - Preverjanje je uspešno, če velja **vsaj eden** od pogojev:
    - Vse transakcije S s starejšim žigom so se končale pred začetkom T:
      finish(S) < start(T)
      ... ali ...
    - Če se transakcija T začne preden se neka starejša transakcija S konča, potem:
      (a) množica podatkov, zapisanih s starejšo transakcijo S, ne sme vključevati tistih, ki jih je trenutna transakcija T prebrala.
      ... in ...
      (b) starejša transakcija S je zaključila fazo pisanja preden je mlajša transakcija T začela s fazo preverjanja, torej lahko T preveri svoje podatke:
      start(T) < finish(S) < validation(T)

Nadzor sočasnosti več različic

- Multiversion Concurrency Control (**MVCC**)
- Implementiran v večini sodobnih transakcijskih SUPB
- DBMS vzdržuje več fizičnih različic enega logičnega objekta v bazi podatkov:
  - Ko transakcija zapiše v objekt, DBMS ustvari **novo različico** tega objekta (namesto zasebnega delovnega prostora v OCC)
  - Ko transakcija prebere objekt, prebere **najnovejšo različico**, ki je obstajala **do zagona transakcije**.

Nadzor sočasnosti več različic

Lastnosti:

- Transakcije, ki pišejo, ne blokirajo transakcij, ki berejo.
- Transakcije, ki berejo ne blokirajo transakcij, ki pišejo.
- Transakcije, ki samo berejo, lahko berejo iz konsistentnega posnetka brez pridobivanja zaklepanj.
  - Uporaba časovnih žigov za določitev različice podatka.

Posledično:

- Mnogo večja sočasnost, kot pri osnovnem 2PL z dodatki.

Primer 1

Time	Transaction T1 (TS=1)	Transaction T2 (TS=3)	Data (Version, Value, Begin TS, End TS)
1	BEGIN;		A: (A0, 123, 0, -), B: (B0, 456, 0, -)
2	R(A);		
3		BEGIN;	
4		W(A);	A: (A0, 123, 0, 3), **(A1, 789, 4, -)**
5	R(B);		
6	COMMIT;	COMMIT;	

Pisanje in branje se ne motita.

Primer 2

Time	Transaction T1 (TS=1)	Transaction T2 (TS=3)	Data (Version, Value, Begin TS, End TS)
1	BEGIN;		A: (A0, 123, 0, -)
2	R(A);		
3		BEGIN;	
4		W(A);	A: (A0, 123, 0, 3), **(A1, 456, 4, -)**
5	R(A);		Reads A0
6	COMMIT;		
7		COMMIT;	

Bralna konsistentnost (REPEATABLE READ ≈ SNAPSHOT ISOLATION)

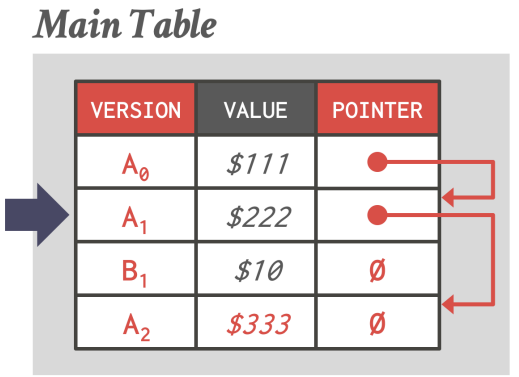
Primer 3

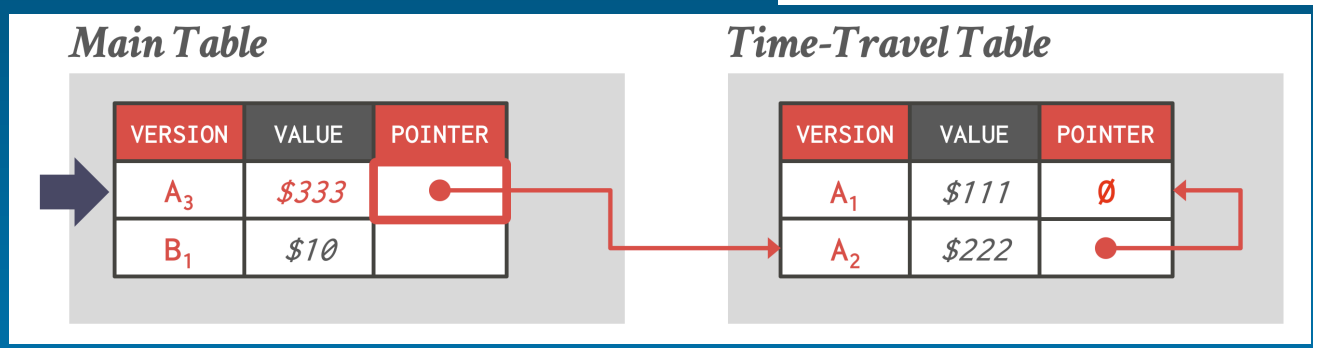
Time	Transaction T1 (TS=1)	Transaction T2 (TS=2)	Data (Version, Value, Begin TS, End TS)
1	BEGIN;		A: (A0, 123, 0, -)
2		BEGIN;	
3	W(A);		A: (A0, 123, 0, 1), **(A1, 456, 1, -)**
4		R(A);	Reads A0
5		W(A);	A: (A0, 123, 0, 1), (A1, 456, 1, -), **(A2, 789, 2, -)**
6	COMMIT;		
7		COMMIT;	Conflict detected! (T2 is aborted)

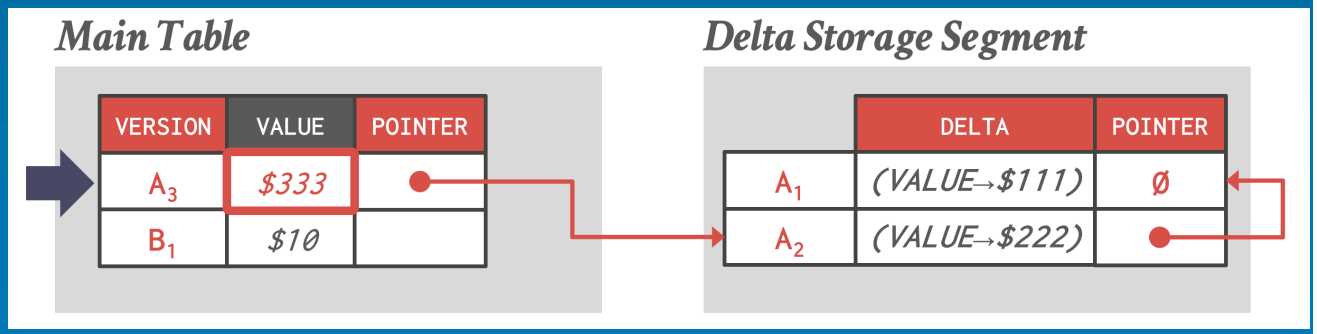
Brez zaklepanja!

Odločitve pri implementaciji MVCC …

- Protokol za nadzor sočasnosti:
  - 2PL,
  - časovno označevanje
  - optimistični (OCC)
- Shranjevanje različic:
  a) *Append-Only Storage*
  (nove različice v isti tabeli)
  b) *Time-Travel Storage*
  (vse stare različice v drugi tabeli),
  c) *Delta Storage*
  (ob vsaki posodobitvi kopira samo spremenjene vrednosti v shrambo delta in prepiše glavno različico.

Odločitve pri implementaciji MVCC …

- Odstranjevanje "smeti" (starih različic) - *garbage collection*
- DBMS mora sčasoma odstraniti "pretečene" različice iz baze
  - Nobena aktivna transakcija v DBMS ne more videti te različice.
  - Različico je ustvarila preklicana transakcija
- Kako iskati "pretečene" različice?
- Kdaj "počistiti" njihov zasedeni prostor – *vacuuming* ?
  - Periodično v ozadju
  - Kooperativno (označevanje ob prehodu verige različic)
  - Ob zaključku transakcij (katere rayličice ustvarjenih podatkov transakcije niso več ažurne)

Odločitve pri implementaciji MVCC

- Upravljanje indeksov (primarni in sekundarni)
- Indeks vedno kaže na glavo (začetek) verige različic
- Urejenost verige (vsak način ima prednosti in slabosti):
  - Od najstarejše do najnovejše (O2N)
    - Samo doda novo različico na konec verige.
    - Pri iskanju mora prečkati verigo.
  - Od najnovejše do najstarejše (N2O)
    - Za vsako novo različico mora posodobiti kazalce indeksa.
    - Pri iskanju ni treba prečkati verige.

Povzetek MVCC

- MVCC je široko uporabljan pristop v DBMS.
- Odločitev za MVCC vpliva na velik del implementacije SUPB.
- MVCC uporabljajo tudi sistemi, ki ne podpirajo večstavčnih transakcij.

MV = multi-version

DBMS	Protocol	Version Storage	Garbage Collection	Indexes
Oracle	MV2PL	Delta	Vacuum	Logical
Postgres	MV-2PL/MV-TO	Append-Only	Vacuum	Physical
MySQL-InnoDB	MV-2PL	Delta	Vacuum	Logical
HYRISE	MV-OCC	Append-Only	–	Physical
Hekaton	MV-OCC	Append-Only	Cooperative	Physical
MemSQL	MV-OCC	Append-Only	Vacuum	Physical
SAP HANA	MV-2PL	Time-travel	Hybrid	Logical
NuoDB	MV-2PL	Append-Only	Vacuum	Logical
HyPer	MV-OCC	Delta	Txn-level	Logical

(SAP)
(Microsoft)
(FB/Single Store)
(NewSQL)
(Tableau)